

GAJDÓ ÁGNES

Kortalan korrajz

SZILASI LÁSZLÓ: KÉSEI HÁZASSÁG

Magvető Kiadó
Budapest, 2020
198 oldal, 3299 Ft

”

Szilasi László rendhagyó regényt írt. A hatvan rövid fejezetből álló történetfüzér – mondhatni: apró képek balladája – középpontjában egy férfi, Gavenda Péter és egy nő, Vajda Ilma kapcsolata áll, amit nevezhetünk szerelemnek is, még ha sokszor úgy tűnik is föl, az érzés nem teljesen kölcsönös. Rendhagyó, egyúttal zavarba ejtő a regény, nem a megszkott, lángoló szerelemről szól, amely mindent fölemészt, sokkal inkább az egész életen át tartó kapcsolat sokféleségéről, amely szerelemből született. Nagyon szikár, már-már lírai mondatokból épül fel a szöveg, az elbeszélést megmetszik a Ilma monológjai, naplószerű feljegyzései.

Gavenda Péter nem a barátom. Hiába volt szép ember („Magas, gyönyörű férfi volt”), hosszú kezekkel, mosolygósan, mindig a kalogathia eszményét tartva szem előtt, a jelmeze fíkarcsnyit sem vonzó. Edző, középiskolai tanár, majd igazgatóhelyettes a szakközépiskolában, később a kollégium kintüntetett vezetője, a rendszerváltás után pedig főiskolai docens, a helyi, azaz az árpádharagosi tanítóképző főiskola tanszéki csoportvezetője. Nem, Gavenda Péter nem a karrierje miatt taszít, bár az sem rokonszenves, sőt, ahogy a szerző is írja, „bizonyos értelemben illetlenség volt tőle”. Gavenda Péter az a típusú férfi, aki nem sokra tartja a körülötte élő nők érzelmeit, érzéseit. *Megszokta*, hogy rajonganak érte. *Elviseli*, hogy már-már istenítik, s emberfeletti tulajdonságokkal ruházzák föl, akár egy olümpiai halhatatlant. Gavenda Péter nem ért a nőkhöz, mégis egész élete a nők körül forog. Vagy másképp: egész élete körül nők forognak. Keringőjük kényeztető és kényelmes, csak el kell fogadni mindent, ami jó, s lerázni az idegesítőt, a visszataszítót. Könnyen megvalósítható program, hiszen mindig ott van az az egy, aki kész bármilyen áldozatra, hiszen az életét tette föl kettejük szerelmére. Vajda Ilma.

Szilasi László új regényében nemcsak a szerelem a központi szervező erő, hanem a történelmi háttér is. A hatvanas évek közepétől elevenednek meg a XX. század második felé-

nek fontosabb eseményei, például a Holdra szállás, Salvador Allende hatalomátvételének napja, a Watergate-botrány, majd ahogy haladunk előre a történetben, Farkas Bertalan úrpülése, John Lennon halála, Richter Richárd ámokfutása, a zalai gázkitörés, az athéni XXVIII. nyári olimpiai játékok, a chilei bányászok kálváriája. Egy-egy rövid utalás csak a fejezetek élén, túlságosan szorosan nem kapcsolódik hőseink mindennapjaihoz, mégis megteremtik a hangulatot, akár ha leeresztett redőny s pislákoló gyertyafény mellett olvasnánk. Látjuk a félhomályban Gavenda Pétert, látjuk Ilmát, látjuk a zánkai úttörőtábor felavatását, a ritkán kapható banánt, a Szerencsi csokit és a Pepsit. Kortalan korrajz, Nyugi cukorkával és szocialista pedagógiával. Illett egyáltalán *akkor* szerelmesnek lenni?

Ilma márpedig szerelmes volt Gavenda Péterbe, akit egyébként Gerendának hívott mindenki, főként sportkörökben. Szegeden találkoztak először, a Dóm téren, süteményt ettek a Virág cukrászdában, sétáltak a Széchenyi téren, s Ilma azt gondolta, Gavendával együtt övé a jövő. „Érezte, hogy erős. Érezte, hogy meg fogja védeni. Érezte, hogy csak ki kell várnia, és szövetkezni fognak. Összeszövetkeznek az emberek és Isten előtt, és attól kezdve ő lesz majd a védelmező, biztonságban lesznek, mint egy kivont szablya alatt.” (13) Bár előfordult olyan is, hogy Gerendának nem akadt elég pénze, s az orvosi menzán ebédeltek, Ilmának be kellett érnie felesborsó-főzelékkel és pörköltszafittal.

A Szilasi által teremtett regényvilág nem túl vonzó, még ha tökéletesen ábrázolja is hőseit. Ilma olyan, mintha buborékban élne. Reménykedése, várakozása és vágyakozása volta-képp sorsszerű. Mi mást tehetne? Ám örök másodiknak lenni nem túl felemelő. Megelégedni a szeretetmorzsákkal, ami neki jut a választott férfitől, nem lehet reális életprogram. Érezhetően nem jut el hozzá a valóság, vagy csak nem akar tudomást venni róla – ugyanakkor tökéletesen látja és érzékeli, mibe „keveredett”. Szerelme nyitott könyv a kisváros lakói előtt is, Árpádharagoson nincsenek titkok – ahogyan egyetlen kis közösségben sem lehet sokáig rejtgetni azt, ami nyilvánvaló. Ahogyan a családtagok előtt sem. Eljön az idő Gavenda és Ilma életében is, hogy a férfi fiai megtudják az igazságot. Ilma sokatmondó vallomása a regény lényegének miniatűr összegzése is: „*Nos, fiúk. Harminc éve történt. Itt, ezen a téren. Megismer-tem édesapátokat. Sétáltunk, beszélgettünk, vagyis hát inkább ő adott elő, már nem tudom, miről, ártatlanok voltunk. De aztán mégiscsak megéreztem, hogy, ha – apátok nyomán – fogalmazhatok így, mégiscsak meg fog jelenni a nyomorult Ephialtész, és akár a magas, pajzsos, perzsa harcosok, jön majd az atyátok, megáll, és végül, kőkemény vigyázzmenetben, mégiscsak átvonul rajtam. Harminc éve várom, hogy az enyém legyen. Lehet, hogy soha nem jön el az idő. De én ragaszkodom hozzá. Ő az életem.*” (110 – Az eredetiben is dőltén szedve, mint Ilma minden naplószerű, önértelmező megjegyzése.)

Szilasi remek dramaturgiával építi föl a történetet, ami némiképp szaggatottan halad előre, éreztetve a várható, nem épp boldog végkifejletet. Nevezhetjük tehát epilógusregénynek, egyetértve Bazsányi Sándorral, aki az *ÉS*-ben fejtette ki véleményét. Mint írja, a regények epilógusában többnyire arról olvashatunk, hogy a történet végén a főhős vagy egyes szereplők hogyan mondanak le a hőn áhított boldogságról, itt épp az ellenkezője történik: „a főhős már eleve lemond a boldogságról, mi több, története éppen ebből a lemondásból fakad” (Bazsányi Sándor: *Különös regény. Élet és Irodalom*, 2020. szeptember 4.). Ilma a lemondást mester-szinten műveli, az író ugyanis mindvégig odafigyel arra, hogy a sok-sok megalázó helyzet el-lenére se lázadjon a sorsa ellen. Tarthatnánk butácskának, nevezhetnénk élehetetlennek, ám mégis van valami tiszteletre méltó ebben a kitartó várakozásban. Ilma örök, Ilma vágyai nem

múlnak el, s amikor már közel a beteljesedés, akkor könnyedén tud túllépni a halálon. Kései házassága Gerendával túl szép, hogy igaz legyen.

Mint írtam, sem a gyarlón tökéletlen és gyakran töketlen Gavenda Péter nem lett a barátom, de azt hiszem, az örök álmodozó, reménykedő Ilma sem. Távolsgágtartón néztem, ahogy élnek. Bosszankodtam apró titkaikon, amikre mégiscsak fény derült, bepillantva a konyhába, a nappaliba, ahol Chopin szült, s a cserépkályhából áradt a meleg, vagy épp a hálósobába. Szilasi remekül érzékelteti az idő múlását, s nem csak a történelmi utalások révén. Ilma rajongása töretlen, még ha olykor nem is e világból való: „...*ha be kellene számolnom majd arról, mi volt életem igazi tartalma, talán nem is a Gerendához fűződő valós érzést, hanem a vele töltött kitalált utazásokat említeném*” (138). Gavenda inkább csak elviseli mindazt, ami vele történik, bár közben kétszer is házasságot köt – másik asszonnyal, mint várnánk. Hogyan lehet mindezt végigélni, töprengtem, s igyekeztem beleélni magam az évtizedek óta szerelmes és rajongó nő helyébe. Ilma szemernyit sem változott, szeretete egyre nőtt, ám az öregedés nyomot hagyott rajta. „*Abban az évben már undorodtam a saját bőrrömtől. Gerenda az én szememben szép maradt. (...) El nem tudtam képzelni, mit szeret bennem Gerenda*” (145). A várakozás lett az élete, amit akkor sem kezdhett újra, amikor kettejük kapcsolata egészen más dimenzióba került. Szilasi László regényének egyik legnagyobb erénye, hogy plasztikusan látat egy olyan örök szerelmet, amely már a kezdetekor bizonytalan, amely már a fellángoláskor féloldalas. A *Kései házasság* című kötetben ugyanis nem a végkifejlet a legfontosabb és legizgalmasabb, hanem az oda vezető út.

A regényről szólva egyébként maga az író úgy nyilatkozott egy interjúban (Szegedi Tükör, 2020. július 11. – köszönöm Ilia Mihály tanár úrnak, hogy elküldte a lapkivágatot!), hogy nem kedveli a poénokat, és ezért inkább lelövi őket – ahogy tette már a címadással is. Ilma és Péter kapcsolata már a kezdetekkor megpecsétlődött, s mindenki szerencsés, aki közvetlen közelről végigkövetheti az évtizedek során egyre csak sokasodó, a kései, különös házassághoz vezető embert próbáló stációkat.